

بررسی دیدگاه مددکاری اجتماعی «ستیر» در بارهٔ خانواده درمانی

دکتر تقی دوست قرین

دویرجینیا ستیر، مددکار اجتماعی، با شیوه‌ای بسیار ظریف و مددکارانه، بخش بزرگی از زندگی علمی خود را صرف خانواده درمانی نمود. او از پیشگامان رشد و تحول خانواده درمانی می‌باشد و به عنوان یکی از برجسته‌ترین خانواده درمانگران در اوایل قرن بیستم مطرح بود (Carlso, etal, 1997).

رضایت بخش باشد یا نباشد هدف درمان باید اصلاح آن باشد. «ستیر» دو سال قبل از مرگش در ۱۹۸۶ راهبرد خود را تحت عنوان «مدل فرایند اعتبار دادن به انسان (Human Model Validation Process) مطرح می‌کند که در آن درمانگر و خانواده هر دو نیروهایشان را روی هم می‌گذارند تا یک فرایند ذاتی توسعه بهداشت یا سلامت در خانواده را تهییج و تحریک کنند.

استعداد و توانایی و روابط سالم در خانواده و اعضای خانواده وجود دارد در مانگر باید آنها را به کار اندازد و تسهیل کند.

«ستیر» معتقد است که انسان‌ها در درون خود منابع مورد احتیاج خود را دارند تا در یک شیوه سالم رشد و تحول پیدا کنند. او می‌گوید وظیفه درمانگر عبارت است از: کمک کردن به مردم تا از این توان بالقوه‌ای که در آنان وجود دارد بهره‌مند شوند و همچنین آموزش دادن به مردم تا آن که از این نیروهای نهفته به طور مؤثری استفاده کنند.

زیر بنای نظریات ستیر Satir تحلیل روانی است و دیدگاه او به ارتباطی معروف است. شیوه‌های او ترکیبی از انسانگرایی و ارتباطی است. در طول زندگی نظریاتش تا حدی تغییر یافته است جان کلام نظریات او بهبود ارتباطات در جهت افزایش عزت نفس است که بر اساس آن افراد هویت مستقل پیدا می‌کنند. نکته اصلی کار «ستیر» در افزایش عزت نفس افراد در یک خانواده، تغییر در سیستم بین فردی است. «ستیر» معتقد است که همبستگی مستقیمی بین عزت نفس و ارتباط وجود دارد. به عبارت دیگر عزت نفس پایین با ارتباط ضعیف رابطه مستقیمی دارد.

خانواده به عنوان یک سیستم کل در نظر گرفته می‌شود که نمی‌توان آن را تبدیل به اجزاء کرد، نقش‌ها تأثیر عمده‌ای بر روی عملکرد مؤثر خانواده دارند، این مهم از طریق نفوذ نقش‌ها، فرایندهای ارتباطی پاسخ به فشارهای روانی Stress انجام می‌گیرد. هر دو هم به عنوان افراد و هم به عنوان خانواده می‌توانند رشد و تحول پیدا کنند.

«ستیر» معتقد است (۱۹۸۲) که در برآوردن نیازهای عاطفی هر فرد، ارتباط احساسی اهمیت خاصی دارد. خواه این ارتباط

۲. وقتی که آنها بتوانند به شکل ساده ای خصومت Hostility را تفسیر کنند.

۳. وقتی که یکی از اعضا بتواند به دیگری بگوید که چطور او خودش را مطرح می کند و یا نشان می دهد

۴. وقتی یکی از اعضا بتواند به دیگری بگوید چه امیدها، ترسها (ترسهای عاطفی) و انتظاراتی از او دارد.

۵. وقتی اعضای خانواده بتوانند با یکدیگر مخالفت کنند Disagree. (زمانی که لازم باشد با یکدیگر مخالفت کنند).

۶. وقتی که آنان امکان انتخاب کردن را داشته باشند Make Choices.

۷. وقتی که آنان بتوانند از طریق تمرین و عمل بیاموزند.

۸. وقتی که آنان بتوانند خودشان را از تأثیر الگوهای مضر گذشته برهانند.

۹. وقتی که آنان بتوانند یک پیام را واضح بدهند. Hidden

۱۰. Massage که همان رفتار متجانس با کمترین تفاوت بین احساسات و ارتباطشان و با کمترین پیامهای پنهان شده است.

فرآیند درمان: Treatment Process فرآیند درمان

مطابق است با اهدافی درمان که در آن کار با خانواده

عبارتست از فرایند تسهیل سازی و فراهم کردن ارتباط مؤثر

و ایجاد عزت نفس در زمینه منطقی در خانواده. «ستیر» و

بیتر Bitter (۱۹۶۱) می گویند: هنگامی که درمان موفقیت

آمیزتر می شود، سطح اضطراب به طور معنی داری کاهش

می یابد. (در ابتدا ممکن است باعث افزایش اضطراب شود ولی

در نهایت باید اضطراب را کاهش دهد) و خانواده یاد

می گیرد که چطور تغییر را به عنوان یک بخش مورد انتظار

در زندگی خانوادگی در نظر بگیرد.

پنج مرحله از درمان به شرح ذیل ارائه می گردد:

۱. ایجاد اعتماد در خانواده (نسبت به درمانگر اعتماد به

وجود آید). طراحی و توسعه طرح مربوط به ارزیابی و درمان

در واقع دیدگاه «ستیر» نسبت به خانواده عبارت

است از: ترکیبی از دیدگاه اولیه او در مورد معلوم و

مشخص کردن ارتباط نا موافق Discrepancy بین

اعضای خانواده از یک طرف و کوششهای مرتبط با

انسانگرایی از طرف دیگر به منظور ساخت و ایجاد

عزت نفس و خود ارزشی در بین اعضای خانواده.

اهداف درمانی «ستیر»

هدف درمانی در دیدگاه «ستیر» عبارت است از:

افزایش رشد پختگی و بلوغ Maturity هدف اصلی او رشد

کامل هر یک از اعضای خانواده از طریق ایجاد تمامیت

Integrity و بهداشت و سلامت سیستم خانواده «ستیر»

به ویژه، تاکید بر نکات زیر دارد.

۱. در مانگر باید خانواده را در به دست آوردن امید

و تصور آنچه که در آینده می تواند اتفاق بیفتد یاری بدهد.

۲. درمانگر می خواهد خانواده را در فرایند غلبه بر

مشکلات Coping process و مهارتهایی از این قبیل، تقویت

و یاری دهد.

۳. درمانگر باید این نکته را که «افراد می توانند حق

انتخاب داشته باشند و در عین حال مسئولیت آن انتخاب را

نیز بپذیرند به طور واضح برای اعضای خانواده مطرح کند.

۴. درمانگر می خواهد بهداشت خوب و سیال Good

Health را در میان اعضای خانواده و سیستم خانواده

توسعه بخشد. «ستیر» به ویژه بر تمرکز برای آزاد سازی

Releasing انرژیهای بلوکه شده و هدایت مجدد آنها تاکید

دارد. این امر از طریق فراهم کردن امکان تحول عزت نفس

افزایش یافته و مهارتهای ارتباطی توسعه داده شده

Improved و ایجاد نقشهای بیشتر خویشتن داری انجام

می پذیرد. نتایج «خانواده درمانی» در شرایط کلی توسط

«ستیر» به طور کاملاً واضحی بیان شده است.

درمان کامل خانواده عبارت است از:

۱. وقتی که اعضای خانواده بتوانند مرادوات

Transaction کاملی داشته باشند، این مرادوات را بررسی

کنند و خواستار باز خورد دیگران باشند.

قرار دادن اعضای خانواده در شرایطی که بتوانند خود را مطرح کنند و این ادراک جدید را از طریق رفتارهای مختلف در طول جلسات درمانی به کار ببندند.

۳. قرار دادن افراد خانواده در شرایطی که رفتارهای جدید را در خارج از محیط‌های درمانی به کار ببرند. چیزی که «ستیر» از آن به عنوان یکپارچگی (Integration) یاد می‌کند یکپارچگی در شخصیت باشد تعدد شخصیت وجود نداشته باشد. یکپارچه بودن آنچه که در جلسه درمانی انجام می‌گیرد، در بیرون از جلسه نیز وجود داشته باشد.

در همان مراحل آغازین می‌تواند در به دست آوردن اطمینان خانواده مؤثر باشد.

۲. توسعه آگاهی از طریق تجربه کودن: درمانگر به خانواده کمک می‌کند تا آگاهی‌های جدید خود را درباره کارکردشان توسعه بدهند و این از طریق پرسیدن سوالات مشخص و یا تکنیک‌های ویژه ای صورت می‌گیرد و یادگیری‌های جدید را به زمینه‌های دیگر تعمیم می‌دهد.

به وجود آوردن فهم و ادراک جدید در اعضای

خانواده از طریق آگاهی‌های جدید.

تکنیکها

۱. شرح تاریخچه ای از وقایع زندگی خانواده Family-life fact chronology تاریخچه ای از کل سیستم خانواده که از مسن ترین پدربزرگ و مادر بزرگ تا تولدهای جدید گسترش می‌یابد.

۲. نقشه‌های خانوادگی Family maps
نمایش‌های بصری که مشابه با شجره نامه‌ها هستند در مورد ساختارهای خانوادگی Genograms visually presentation شجره نامه سه نسل ارائه می‌گردد. در این تکنیک‌ها سه نقشه

خانوادگی کشیده می‌شود که عبارتند از: اصل و مبدأ خانواده مادر، اصل و مبدأ خانواده پدر و خانواده حاضر.

۳. طناب‌ها Ropes
رابطه‌هایی را به نمایش در می‌آورد که در آن اعضای خانواده به وسیله بسته شدن طناب به سبب دست‌هایشان به یکدیگر وصل می‌شوند. این طنابها به تعداد افراد کل خانواده می‌باشد. در این وضعیت تمام اعضای خانواده نسبت به اینکه چطور آنها به یکدیگر مرتبط می‌شوند و چگونه نقش در طناب‌ها به آنان می‌رسد آگاه می‌شوند. باید توجه داشت که اغلب در این حالت در هم بافتگی اتفاق

می‌افتد. این وضعیت پویایی در سیستم خانواده را به شکل کاملاً عینی^۱ به نمایش در می‌آورد.

۴. استعاره

در این تکنیک یک واژه به کار برده می‌شود تا عقیده ای را به نمایش در آورد و این عقیده خودش از طریق قیاس و تشبیه Analogy مورد بحث قرار می‌گیرد. مثلاً «چه قدر در چنته داری؟» که به عنوان مثال «ستیر» واژه تور ماهی گیری را به عنوان استعاره به منظور تعیین وضعیت عزت نفس شخص به کار می‌برد. سپس سؤال می‌کند که چقدر تور ماهی گیری فرد در آن زمان پر است؟

۵. لمس کردن Touch

ستیر با دست دادن به تمام اعضای خانواده در شروع درمان کار خود را آغاز می‌کند. اما او مراقب بود تا از این طریق بر خلاف عقیده برخی افراد که لمس کردن (دست دادن) را نوعی توهین محسوب می‌کنند، عمل نکند.

۶. مجسمه سازی Sculpture

در این تکنیک از یکی از اعضای خانواده خواسته می‌شود تا رابطه خود را با یک ویا سایر اعضای خانواده با استفاده از حالت‌های مختلف بدنی و حرکات و اشارات Sculpture توصیف نماید. از او خواسته می‌شود تا از این طریق الگوهای ارتباطی را به نمایش در آورد.

وقتی که حرکت اضافه می‌شود مجسمه سازی خانواده به یک رقص « استرس » تبدیل می‌گردد. تمام چیزهایی که پویایی خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد، شامل خانواده گسترده، حیوانات دست آموز به شکل نمادی به درون مجسمه سازی از طریق استفاده از نقش بازی کردن و خیالبافی کردن آورده می‌شود.

۷. داستان نمایش drama

از اعضای خانواده خواسته می‌شود تا صحنه ای از زندگی خانوادگی و یا یک فردی را به نمایش درآورند. این نمایشها از حوادث معنی دار در تاریخچه خانوادگی مجدداً فرصتی را فراهم می‌کند تا دیدگاه جدید و بصیرت بیشتری را به وجود آورد.

۸. بازسازی خانواده Family reconstruction

این تکنیک عبارت است از به نمایش درآوردن حوادثی از تاریخچه خانوادگی براساس اطلاعاتی که از شرح تاریخچه ای از وقایع زندگی خانوادگی و یا نقشه‌های خانوادگی به دست آمده است.

۹. چهارچوب سازی مجدد: Reframing

درمانگر با استفاده از این تکنیک، تغییری در ادراکات اعضای خانواده به وجود می‌آورد. درمانگر سعی در کاهش سرزنش و تهدید کردن افراد نسبت به یکدیگر دارد.

۱۰. شوخ طبعی Humour

شوخ طبعی می‌تواند به منظور گسترش رابطه درمانگر و خانواده و همچنین در بین اعضای خانواده مورد استفاده قرار گیرد.

علاوه بر آن می‌تواند در تشویق روندی که اعمال دفاعی را کاهش می‌دهد، مؤثر باشد. در واقع ستیر بنا بر استفاده از شوخ طبعی سعی در ایجاد یک محیط آرام بخش برای یادگیری دارد.

۱۱. کلامی سازی پیش فرضیات

درمانگر به طور مداوم پیش فرضیاتی را که در رفتار خانواده بدیهی و آشکار هستند، بیان می‌کند. به عنوان مثال، ستیر، انتظار برای به وجود آوردن تغییر در خانواده را به واسطه این که آنها، در درمان درگیر هستند، به زبان می‌آورد.

۱۲. تصریح کردن

این تکنیک مربوط می‌شود به توصیف رفتارهای بخصوص برای واژگانی از قبیل عشق یا دوست داشتن Love و احترام گذاشتن Respect و کشف این که دقیقاً چه بایستی انجام گیرد تا فرد آن را به عنوان دوست داشتن یا احترام گذاشتن درک کند.

۱۳ - قایم سازی

اشاره به همبستگی یاد گرفته شده بین یک محرک و یک پاسخ و یا بین یک شخص و شخص دیگر دارد. در واقع این تکنیک احساسات را به سطح تجربه حسی بین فردی درمی‌آورد

Interpersonal

۱۴ - خانواده در مانی چندگانه

Multiple Family Therapy

چندین خانواده غیر مرتبط جهت جلسات خانواده درمانی به اتفاق شرکت می‌کنند.

۱۵ - مثالهای ارتباطی

ستیر از اعضای خانواده تقاضای کرد در تمرینی شرکت کنند که در آن هر شخص نقش فیزیکی از یک مثال مشخص را به نمایش در می‌آورد. مثلاً نقش آشفته کننده، سرزنش کننده، تسکین دهنده، و بدینوسیله احساسات خود را با یکدیگر در میان می‌گذارند. از این طریق آگاهی اعضای خانواده نسبت به تأثیر ارتباطات افزایش می‌یابد و همچنین آنها می‌آموزند که چطور سازگار شوند.

۱۶ - اظهارات من "I" statement

من گنج شده ام کنایه از موقعیت گنج کننده است. «ستیر» اعضای

تشویق می‌کند، از واژه من استفاده
کنند، مثلا بگویند من گیج هستم. یعنی
من گیج و مبهوت هستم نه آن که
موقعیت بیرونی گیج کننده است.
(Carls0, etal, 1997)

وابسته به محیط بیرونی می‌کنند، به
عنوان مثال می‌توانیم از
عبارات:
آن گیج کننده است نام ببریم.
«ستیر» در خانواده درمانی و تمرینات
مختلفی که با خانواده دارد، آنان را

خانواده را تشویق می‌نمود تا
بپذیرند آنچه که می‌گویند
احساسات خود شان است، از ضمیر
من استفاده کنند. غالباً مردم از
عباراتی استفاده می‌کنند که احساس را

آیا پس از خاموشی چراغ

زندگی «ستیر» (۱۹۸۸) ادامه

دهندگان مکتب او

خواهند توانست خانواده‌های

مختلف را در فرهنگ‌های

متفاوت از یکدیگر با همان

بردباری و ظرافت ستیر

بکاوند؟

References:

Carls0, J. & Sperry, L. & Lewis, J. A.
(1997). *Family Therapy. Ensuring
Treatment Efficacy. Brooks/Cole
Publishing Company.*

Satir, V. & Baldwin, M. (1983). *Satir step
by step: A guide to crating change in
families. Palo Alto, CA: Science &
Behavior Books.*

Satir, V., & Bitter, J. R. (1991). *Human
validation process model. In A.M. Horne &
J. L. Passmore (Eds.) family Counseling
and therapy (2nd Ed.) Itasca. IL: F.E.
Peacock.*

Satir, V. (1983). *Conjoint
family therapy (3rd ed.)alo Alto ,CA:
Science & Behavior Books.*